

ئايا راسته عىراق كىشەي نەختىنەي

پارەي ھەمە ؟

31-12-2024

نووسمەرەكان

مەحمۇمۇد بابان

كۈرتە : ئەمەش لەكاتىكدا روويداوه بەپىي راپورتەكانى بانكى ناوهندى لەماوهى حەوت سالى راپرسىدا، ھىنندەي ئەمسال دۆلار بەكاش و حەوالە نەخراوهەتەپوو، كە بىرەكەي بەرىزەي 34% لە سالى راپرسىدا زېاتەرە و بەم رىزەيەش بىرى دىنار بۇ قاسەكەي بانكى ناوهندى و دواتر وەزارەتى دارايى گەراوهەتەوە، ئەي بۆچى باس لە نەبۈونى پارەي كاش دەكەن بۇ دابەشكىرىدىن مۇوچەي مانگى دوازىھى ھەندىك لە دامەزراوهەكان لە بەغدا و پىشكى مۇوچەي مانگى 11 يى ھەرىمى كوردىستان؟

بڑی ئەو پارهیی بانکی ناوهندی عیراق وەک دۆلار لە ئەمسالدا بە دەرھوھ و نیوخۇی فروشتووھ، گەيشتىووھتە سەرۇووی 62 مiliار دۆلار، واتە بە قەبارەی ئەم بېرە، دینارى وەرگرتۇوھەوھ کە بەتىکپاش بۇ ئەمسال دەگاتە نزىكەی 80.6 تريليون دينار. لەلایەکى دىكەشەوھ بىر ئەو پارهیی وەک داهاتى نانھوتى لە باج و رسومات و دەروازەكانەوھ بۇ حکومەت دەگەرپىتەوھ تاوهەکو كۆتاپى تىشىنى يەكەمى 2024 گەيشتىووھتە 14.3 تريليون دينار، كەواتە هەردووکىيان پىكەوھ نزىكەي 95 تريليون دينار دەگات، بەلام تاوهەکو كۆتاپى مانگى تىشىنى يەكەم كۆي خەرجىيەكانى عیراق گەيشتىووھتە 122 تريليون دينار، واتە هيپىشنا دوو مانگى خەرجى ساڭ ماوه بەلام دينارى بەدەستھاتوو لە داهاتى دۆلارەوھ کە لە نەوتهوھ دېت كۆتاپى پىيھاتووھ.

ئەممەش لەكانتىكدا رووبىداوھ بەپىي [راپورتەكانى بانکى ناوهندى](#) لەماوهى حەوت سالى رابردۇودا، ھىنندەي ئەمسال دۆلار بەكاش و حەوالە نەخراوهتەرپوو، كە بېرەكەي بەرپىزەي 34% لە سالى رابردۇو زياترە و بەم رىزەيەش بېرەنار بۇ قاسەكەي بانکى ناوهندى و دواتر وەزارەتى داراپى گەۋاوهتەوھ، ئەي بۆچى باس لە نەبوونى پارەي كاش دەكەن بۇ دابەشكىرىدىن مۇوچەي مانگى دوازىھى ھەندىك لە دامەزراوهەكەن لە بەغدا و پىشكى مۇوچەي مانگى 11 يەھرىپى كوردىستان؟

بەپىي راپورتەكانى [وەزارەتى داراپى عىراق](#) بۇ داهات و خەرجىيەكانى لە نۆ مانگى يەكەمى ئەمسالدا كۆي خەرجىيەكان 94.5 تريليون دينار بۇوھ کە 85 تريليون دينارى خەرجى بەكارخىستن و 9.5 تريليون دينارىشى خەرجى وەبەرهەنەن بۇوھ، بەلام بەپىي راپورتى مانگى 10 يەھىزىزلىكى داراپى كۆي خەرجىيەكان بەرپىزەتەوھ بۇ 122.7 تريليون دينار، كە خەرجى بەكارخىستن گەيشتىووھتە 100.6 تريليون و خەرجى وەبەرهەنەن يەھىزىزلىكى داراپى 22 تريليون دينار.

ئەگەريش بىگەپىزەوھ بۇ مانگەكانى پىشىووتر ئەوا بەرپىزەتەوھ دەرەتكەپىت کەوا خەرجىيەكان، مانگانە لەننۇوان 10 بۇ 11 تريليون دينار بۇوھ. بۇ نەمۇونە لە سەرەتاي ساللەوە تاوهەكۆ مانگى تەممۇز كۆي خەرجىيەكان 73 تريليون دينار بۇوھ، لە مانگى ئابدا بۇوھتە 83 تريليون دينار و لە ئەيلولىشدا گەيشتىووھتە 94 تريليون دينار بۇوھ، واتە مانگانە خەرجىيەكان 10 بۇ 11 تريليون دينار بۇوھ بەلام لە مانگى 10 دادا خەرجىيەكان دەگاتە 28.2 تريليون دينار و كۆي گىشتىشى لە سەرەتاي ساللەوە تا تاكۆتاپى مانگى تىشىنى يەكەم 122 تريليون دينار بۇوھ. واتە لەو و مانگەدا لەجياتى 11 تريليون دينارى مانگانە 28.2 تريليون دينار خەرجىراوە، كە بەھۇي ھەردوو جۇرى خەرجى بەكارخىستن و وەبەرهەنەن يەھىزىزلىكى بۇوھ. بەشىۋەيەكى خەرجى بەكارخىستن كە مانگانە 9 بۇ 10 تريليون دينار بۇوھ، لە مانگى 10 ئەمسالدا دەگاتە 15.6 تريليون و خەرجى وەبەرهەنەن مانگانە 1 تريليون بۇوھ لەم مانگەدا دەگاتە 12.6 تريليون دينار.

ئىستا بەھۇي خەرجىيەكانى مانگى 10 وەھىي نەختىنەي كاش لە بەرددەست وەزارەتى داراپى نىيە بۇ پېرىدىنەوھى خەرجىيەكانى كۆتاپى ئەمسال، چونكە ئەو خەرجىيە زۆرەي لە يەك مانگدا كراوه سن ھىنندە بۇوھ. ھەرپوھا، لەرپوھا داهاتەوھ، لەو 10 مانگەدا كۆي داهاتەكەن زياتر بۇوھ لە خەرجىيەكان، بەلام نەتازىراوە كۆي داهاتى نەوتو بەدەستھاتووھ بىرىت بە دینارى عىراقى يان رايىكىدىن پېداۋىسىتىبىي نىوخۇيىبىيەكان بە دۆلار بېت بەھۇي بىريارەكانى حکومەتەوھ كە دەبېت لەنیوخۇدا ھەممو مامەلەكان بە دینار بېت و ھەممۇ مامەلە دەرەكىيەكانىش بە دۆلار و لەرپىگەي حەوالەوھ بېت.

وەكولە راپورتەكەي وەزارەتى داراپى عىراق ھاتووھ خەرجىيەكان لەمانگى 10 دا بەشىۋەيەك زىادىكىردووھ كۆي ئەو دينارەي بە خىستنەرپوو دۆلار بۇ دەرھوھ و نیوخۇ بەدەستھاتووھ لەگەل داهاتىنەوتو نىوخۇدا لە قەرەي نەيدىت كە 28 تريليون دينار بۇوھ و نزىكەي 18 تريليون دينارى زياتر بۇوھ لە خەرجى مانگەكانى پىشىووترى.

ھەرپوھا، دىارىش نىيە وەزارەتى داراپى چۈن خەرجىيەكان ئەم كۆتاپىيە سال پر دەگاتەوھ، چونكە رىزەي 95% كۆي پارەي چاپكراوى عىراق لە دەرھوھ بەنکەكان كە بېھە [بانکەكان كە بېھە](#) 95.5 تريليون دينارە لە كۆي 101.3 تريليون دينار تاوهەكۆ كۆتاپى تىشىنى دووھەمى 2024.

لەراسىتىدا ئەھەي لېرەوھ بەدىاردەكەپىت لەوازى سىستەمى داراپى و نەبوونى سىاسەتى خەرجى و داهات لە عىراق، چونكە ھىشتىنە وەزارەتى داراپى رىزەي 60% بودجەكەي بۇي دانراوە خەرجنەكىردووھ ئاوا كىشەي بۇ درووست بۇوھ، ئەگەر بودجەكە وەك خۇي جىبەجىكرايە ئەو كات لەنیوهى ساللەوە كىشەي نەختىنە درووست دەبۇو نەوھەكۆ كۆتاپى سال.

لەكۆتاپىدا، لە وەلامى ئەو پەرسىيارەي ئاپا راستە عىراق كىشەي نەختىنەي ھەيە؟ بەلى راستە عىراق كىشەي نەختىنەي ھەيە، بەلام بەھۇي كەمى داهاتى نەوت و كەمى نىخى نەوت ياخود نەبوونى پارە و نەخسەنەرپوو دۆلارەوھ نىيە، بەلگۇو بەھۇي سىاسەتى ئابۇورى خەرجى دەولەتەوھىي كەوا لە يەك مانگدا خەرجىيەكان بەرپىزەي نزىكەي 300% ھىنندە زىادى كىردووھ.